

musíme posudzovať podľa času, kedy posledná súčasť vznikla a podľa predpisov platných v tejto dobe musíme posudzovať celú skutkovú podstatu, i keď jej časť vznikla za platnosti starších noriem. Jedným slovom složená skutková podstata za starého práva započatá a za nového dokončená riadi sa novým právom a to jednoducho preto, lebo len vo sfére tohto nového práva nadobudla charakteru skutkovej podstaty a hoci zachycuje minulosť skutočnosti, predsa nemožno to považovať za retroaktivitu.

V kritickom prípade zdá sa, že za skutkovú podstatu treba považovať vradenie mimoriadnej dávky zo židovského majetku, ktorá podstata rozhodne je složenou skutkovou podstatou, lebo netýka sa len jednej skutočnosti, ale niekoľkých skutočností. Teraz je otázkou, kedy je dovŕšená táto složená skutková podstata, resp. kedy nadobudne charakter skutkovej podstaty?

Nakoľko ide o vradenie, zdá sa, že táto skutková podstata je dovŕšená a jej posledná súčasť vzniká len skutočnosťou faktického vradenia a nadobudne charakter skutkovej podstaty vradenia len, keď súd pri rozvrhu likvidačnej hodnoty faktický vraduje túto dávku. Toto faktické vradenie nastane vynesением rozvrhového usnesenia, preto zdá sa, že pre vradenie predmetnej dávky je smerodajná norma, ktorá je účinná v čase vynesenia rozvrhového usnesenia, a to tým viac, lebo právnou povahou vradenie je súdnym rozhodnutím, ktoré sa zakladá nielen na prihláškach veriteľov a vyjadrením prevoditeľa, ale i na samotnom preskúmaní uplatnených pohľadávok súdom.

Z toho ako resumé dalo by sa vyvodiť, že vo veciach vradenia mimoriadnej dávky zo židovského majetku, v ktorých v deň nadobudnutia účinnosti zákona č. 149/43 t. j. dňa 16. novembra 1943 bolo už vydané rozvrhové usnesenie, treba dokončiť konanie podľa starej právnej úpravy a to podľa § 186 nar. č. 198/41 Sl. z., naproti tomu v ostatných veciach treba pokračovať podľa novej úpravy a vradíť dávku podľa § 6 lit. a) zák. č. 149/43 už len z h y p e r o c h y likvidačnej hodnoty.

Dr. Štefan Friedl, Banská Bystrica :

Obrana a núdza

Oprávnená obrana.

Podľa § 79 Trz.:

1. Vylúčená je pripočítateľnosť činu pri oprávnenej obrane.
Oprávnená obrana je obrana, ktorá je potrebná, aby sa odvrátil bezprávný a priamy útok, smerujúci proti oso-

be alebo majetku napadnutého alebo niekoho iného alebo útok ich ohrožujúci.

2. Prekročenie medzí oprávnenej obrany zo strachu, z ľaku alebo zmätku nie je trestné.

Teda obrana je odvrátenie útoku smerujúceho proti právnenému majetku niekoho tým, že sa ohrozí alebo poškodí cudzí právny majetok.

Obrana je však beztrestná len vtedy, ak je oprávnená. Podmienky oprávnenosti obrany určuje Trz. v § 79 takto:

1. Útok musí byť bezprávny. Zm IV 546/32: K nutnej obrane sa vyžaduje, aby to čo obžalovaný podnikol proti neoprávnenému útoku bolo objektívne potrebné k jeho odvráteniu a aby malo zreteľ k životu a osobnej neporušenosti útočníka. Nestačí len subjektívne presvedčenie obžalovaného, že pokladal svoju obranu za potrebnú.

2. Útok musí byť priamy alebo aspoň musí priamo (bezprostredne) hroziť. Zm IV 45/35: Jestliže užil obžalovaný ku svojej obrane proti priamemu útoku, smerujúcemu proti jeho osobe, rovnakým spôsobom tejže zbrane, akou proti nemu útočil poškodený, konal v oprávnenej obrane, akú predpokladá § 79 Trz.

3. Útok musí smerovať proti osobe alebo imaniam napadnutého alebo niekoho iného.

4. Obrana musí byť primeraná. Zm III 12/26 (16): Medzi obranou a útokom musí byť istý pomer. I keď sa stal útok úderom ruky alebo kopnutím, netreba k odvráteniu útoku noža.

5. Obrana musí smerovať proti útočníkovi.

Ad 1. Obrana je prípustná tam, kde útok nie je po práve, t. j., kde právny poriadok nedáva útočiacemu naň právo a napadnutý nie je povinný ho znášať. Zm IV 45/35 detto ako sub 2.

Obrana je vylúčená:

a) proti úradnému výkonu a vtedy keď útočiaci formálne bol k útoku oprávnený, ale neoprávnene použil svojho práva (žandár v službe zatýka).

b) proti výkonu kárneho práva, pokiaľ neprekročuje dovolené medze (otec vybije svoje dieťa).

c) proti oprávnenej obrane, pokiaľ zostáva v zákonitých medziach (obrana oprávnená v týchto medziach je konanie právne).

Za to sa nevyžaduje, a) aby útok, ktorý nie je po práve bol i trestný (stačí objektívna protiprávnosť). Preto je obrana prípustná i proti útoku osoby sa mýliacej (napr.: i proti obrane putatívnej osoby nepríčetnej alebo zvierafu).

Súdy nižších inšancií zistily tento skutkový stav:

17. mája 1926 večer poslal lesný K. v K. po poslovi J. B. obžalovanému lesnému A. S., obývajúcemu v lese u S., služobný list. Posol B. ozbrojil sa na nočnú cestu lesom bajonetom a asi po 10 hodine večer došiel do hájovne, kde všetko spalo. Posol klopal na okno. Obžalovaný prebudil sa z hlbokého spánku, vzal nabitý revolver a išiel otvoril neznámemu prichodiacemu. Na otázku, kto je, ozval sa neznámy hlas: »Ja!«. Obžalovaný otvoril dvere, neznámy odovzdal mu list a žiadal i potvrdenie doručenia. V tom spatril obžalovaný v ruke prichodiacieho bajonet a opýtal sa ho, čo to má v ruke. Neznámy odpovedal na to: »bajonet!« a aby ukázal, že to skutočne bajonet, naklonil sa napred a urobil posunok, ako by chcel nejakého nepriateľa prebodnúť. Obžalovaný domnievajúc sa, že ide o útok proti nemu, vystrelil na neznámeho z revolvera, zatvoril dvere na kľúč a uchýlil sa do izby. J. B. bol ráno najdený predodvermi mŕtvy súc zasiahnutý do hlavy ranou z revolvera, ktorá rozdrúzgala lebečnú kosť, vnikla do mozgu a spôsobila smrť.

Súdy nižších inšancií kvalifikovali čin obžalovaného ako zločin podľa §§ 301, 306, 307, ods. 1 Trz. Zmätočná sťažnosť napadá rozsudok súdnej tabule z dôvodu zmätočnosti podľa § 385 bod 1 b) a c) Trp. správne bod 1 c) Trp., dokazujúc, že je daný dôvod vylučujúci trestnosť podľa § 79 Trz. následkom nutnej obrany, treba i len domnelej. Najvyšší súd zmätočnej sťažnosti vyhovel a obžalovaného podľa § 326 č. 3 Trp. oslobodil z dôvodov:

Súdna tabula potvrdívia I. stupňový rozsudok, zaujala stanovisko, že v danom prípade podmienky nutnej obrany nie sú dané, pretože zo strany poškodeného nebolo žiadneho útoku. Súdna tabula prihliadla teda len k objektívne zistenému skutkovému stavu a opomenula preskúmať vec so stanoviska obžalovaného, tedy s hľadiska subjektívneho. Ako už bolo zistené, obžalovaný býva v lese na samote. Príchod nočného posla nie je zjavom obvyklým. Obžalovaný bol búšením na okno prebudený z hlbokého spánku a je prirodzené, že za všeobecne známych bezpečnostných pomerov v tamojšej krajine bolo jeho prvou myšlienkou, že ide o možné úspešné prepadnutie, lebo aj sám poškodený uznal za nutné ozbrojiť sa na nočnú cestu bajonetom. Obžalovaný ozbrojil sa teda nabitým revolverom, otvoril dvere a keď spatril v ruke neznámeho bajonet a neznámy učinil týmto podozrivý pohyb, vystrelil.

Je prirodzené, že obžalovaný bol v tomto okamihu tej mienky, že ide o útok proti jeho osobe a že okolnosti, ktoré boli po stránke skutkovej zistené, túto jeho domienku plne odôvodnily. Tým spôsobom, ako jednal obžalovaný, jednal by podľa obvyklej skúsenosti o ľudskej povahe a smýšľaní celý rad ľudí iných. Obžalovaný teda dôvodne a okolnostiam primerane bol presvedčený, že neznámy prichodiaci započal proti nemu útok a bránil sa proti tomuto útoku, ktorý keď by skutočne bol existoval, bol by býval útokom neoprávneným, priamym a smerujúcim proti osobe, prípadne majetku ohrozeného. Pokiaľ toto subjektívne presvedčenie odoveda objektívne zistenému skutkovému stavu, nemožno inak než urobiť ho podkladom rozhodnutia, tedy, než vec posudzovať s toho hľadiska, ktoré viedlo obžalovaného. Počínanie obžalovaného vyhovovalo všetkým podmienkam, ktoré po stránke subjektívnej vyžaduje predpis § 79 ods. 2 Trz. Obžalovaný jednal tedy v stave nutnej obrany a treba riešiť ďalej otázku, či medze nutnej obrany prekročil, prípadne z akého dôvodu sa prekročenie stalo.

Rozsudky súdov nižších inšancií zdôrazňujú v tomto smere, že obžalovaný bol lepšie ozbrojený, ako domnelý útočník, že k odvráteniu útoku bol by stačil vystrel do vzduchu, lebo že mohol obžalovaný proste zatvorit dvere a uchýliť sa do izby. Obžalovaný prekročil tedy medze nutnej obrany. Rozsudky však zisťujú tiež, že obžalovaný bol búchaním na okno prebudený z hlbokého spánku, následkom toho podľa skúsenosti, nemohol

uvažovať tak ako za normálneho stavu. Jestliže potom, vzhľadom k obhajobe obžalovaného a na základe skutkových zistení dospely ku presvedčeniu, že obžalovaný proti domnelému útočníkovi vystrelil, vedený súc neprekonateľným strachom, je tento právny záver celkom správny. Pokiaľ teda obžalovaný medze nutnej obrany prekročil a učinil tak v stave v rozsudku zistenom, jednal zrejme zo zmätku a strachu, následkom toho je prekročenie medzí nutnej obrany beztrestným podľa § 79 ods. 3 Trz.

Putatívna obrana vylučuje úmysel, môže byť však trestná ako počínanie nedbalé. Jej prekročenie sa posudzuje ako pri skutočnej obrane.

Nevyžaduje sa ďalej:

a) aby útok bol úmyselný. Obrana je možná i proti útoku z nedbalosti. (Jestliže páchatel' zabije pri obrane svojho vlastníctva cudzie zviera, nie je trestný.)

c) Aby útok bol nezavinený, môže sa však proti nemu brániť v dovolených medziach i ten, kto ho sám svojím chovaním vyprovokoval. (Keď útočník od útoku ustúpil, napadnutý ho však sám napadol kosou, je pôvodný útočník oprávnený sa brániť — Kr. III 264 23).

Ad 2. Útok musí sa už započat' alebo musí byť aspoň tesne pred jeho začiatkom. Kedy možno hovoriť v tomto poslednom prípade o priamom nebezpečenstve, že útok sa už započne, je otázka skutková, questio facti (stačí napr. číhanie s nebezpečnou zbraňou). Zato nesmie byť útok materiálne ukončený t. j. výsledok nesmel ešte nastať; formálne čin, obsiahnutý v útoku, môže už byť dokonaný, (napr.: možno užiť obrany, ak uteká zlodej s ukradnutou vecou). Obrana je dovolená i proti nenastalému síce, ale bezprostredne hroziacemu útoku: (Útok matky, ktorá udrela svojho manžela vidlami po hlave preto, aby zachránila svojho syna, ktorého otec povalil na zem a bil ho, bol potrebný, aby obžalovaná — ako matka — zachránila život svojho syna — rozh. Kr. III 470/23).

Útokom nerozumie sa len konanie, ale aj opomenutie, v ktorom je obsiahnuté nebezpečenstvo pre právny statok najmä pri výsledných deliktach omisivných), (keď nám úplne cudzia matka nedáva z prsov dieťaťu piť, aby zahynulo, je prípustné násilím ju k tomu donútiť.) Na obranu možno sa i pripraviť a nie je ani potrebné, aby obránca bol prítomný pri útoku (napr. je dovolené zriadiť mechanické zariadenie na výstrel proti vlúpaniu).

Ad 3. Proti útoku, ktorý smeruje proti iným právnym statkom, ako proti osobe alebo majetku, nemožno sa brániť porušením právneho statku útočiaceho. Útok na osobu treba však brať v širšom smysle a rozumie sa ním nielen bezpečnosť telesnú, ale i voľnosť pohybu, a voľnosť po stránke pohlavnej a mravnej, ba prax sem zahrňuje i česť.

Brániť môžeme proti útoku nielen seba osoby nám blízke, ale i osoby celkom cudzie; preto tiež je možná pomoc pri obrane (pomoc v núdzi); podobne nie je vylúčená obrana proti útoku na majetok niektorej kolektívnej osoby (napr. štátu). (Syn v obrane svojho otca, strhol útočníka, čím mu spôsobil poškodenie na tele, trvajúce 14 dní).

Ad 4. Obrana je primeraná, keď obránca použije len taký prostriedok, ktorý sa javí podľa okolností prípadu nutným, aby ohrozený právny statok bol ochránený. Obrana je neprimeraná, keď napr. napadnutý, miesto aby zavolať na blízku stojaceho človeka, útočníka usmrtil. K úteku však nik je nie povinný, podobne nie, aby sa uschoval, zamkol a pod. Preto sa nevyžaduje, aby prostriedok, ktorého obránca použije, bol jediný možný spôsob obrany, ani aby medzi cenou napadnutého statku a statku, ktorý obránca pri obrane poškodí bola úmernosť. Keby však medzi cenou týchto statkov bol veľký nepomer (napr. hospodár zabije človeka, kradnúceho mu na poli zemiaky), potom by bolo treba tvrdiť, že obrana takéhoto spôsobu nebola potrebná. (§ 79 ods. 2 Trz.).

Primeraná obrana je beztrestná, i keď obránca poruší ňou iný právny predpis (napr. strelba na útočníka v blízkosti zápalných hmôt).

Ad 5. Obránca smie poškodiť len právny majetok útočníkov. Iný majetok môže poškodiť len, keby tu bol zároveň i prípad núdze (napr. obránca nemajúci po ruke inej zbrane, uchopí vec cudziu a pri rane ju rozbije). Jestli však útočník použije k útoku cudzej veci, je tu primeraná obrana i keď obránca pri obrane ju poškodí (napr. zlomí útočníkovi palicu, ktorou on útočí, hoci vedel, že patrí niekomu inému).

Prekročenie medzi obrany je zpravidla trestné a takto sa brániaci zodpovedá zásadne za spôsobenú škodu. Len vtedy, ak obránca prekročí tieto medze zo strachu, ľaknutia alebo zo zmätku zostáva beztrestný (§ 79 ods. 3 Trz.), nie však z iných pohnútok, menovite nie zo zlosti alebo z pomstychtivosti, alebo ak sa napadnutý už vopred pripravil na toto prekročenie. Pomsta vylučuje podľa svojej povahy oprávnenú obranu aj len putatívnu (Sb. n. s. 5598). Proti útoku na česť nie je oprávnená obrana prípustná (Zm III 405/37).

Nie je však vylúčené, aby obránca nebol zodpovedný za neďbalosť vtedy, ak spôsobí útočníkovi škodu na jeho tele alebo zdraví a jestli podľa okolností prípadu mohol si byť vedomý, že prekročuje medze oprávnenej obrany.

Núdzka.

Vytyčením podstatných náležitostí núdze ľahšie možno určiť až kam siaha obrana, kde začína núdzka a kde obe do se-

ba zapadajú tak, že nielen na prvý pohľad, ale i pri bedlivom skúmaní nedá sa presne určiť, či konkrétny prípad obsahuje viac prvkov obrany alebo núdze; kde tedy nemožno určiť medzi nimi hranice vôbec.

»Núdzou je stav, v ktorom dôležitému nášmu alebo nám blízkeému právnenému statku — myslí sa život — hrozí priamo také nebezpečenstvo, ktoré nevieme inak odvrátiť a tým právny statok zachrániť, keď sa dopustíme trestného činu«.

Je to buď kolízia záujmov, v ktorej obetujeme záujem cudzí na záchranu záujmu vlastného (napr. z potápajúcej loďky vyhodím cudziu vec do vody), alebo kolízia povinností, v ktorej máme voliť medzi splnením dvoch neslučiteľných povinností (napr. povinnosť oznámiť trestný čin a povinnosť rodičovskej lásky).

Zákon rozoznáva:

1. Neodolateľné donútenie, čo je donútenie inou osobou, o čom hovorí § 77 Trz.

»Čin sa nemôže pričítať, ak bol páchatel k nemu donútený neodolateľnou mocou alebo takou hrozbou, ktorá priamo ohrozovala život alebo telesnú neporušenosť jeho alebo jeho príslušníkov, a ak nemohlo byť nebezpečenstvo odvrátené iným spôsobom«.

Neodolateľnou mocou podľa § 77 Trz. treba rozumieť moc (silu) fyzickú alebo psychickú, ktorej páchatel nemôže odolať. Moc fyzická musí sa prejavíť vo vonkajšom násilí, ktoré neprekonateľne dáva smer rozhodnutiu a činnosti páchatelovej. Moc psychická musí sa prejavíť v nátlaku (vyhrážaní), ktorý musí byť taký, že priamo ohrozuje život alebo telesnú neporušenosť páchatela alebo jeho príslušníkov a nemôže byť inak odvrátený, len spáchaním trestného činu (Zm IV 727/37 č. 6133 Sb. n. s. tr.).

2. Krajnú núdzu, čiže vlastnú núdzu, o ktorej hovorí § 80 Trz.: »Netrestá sa čin, spáchaný v krajnej núdzi, aby bol zachránený život páchatela alebo jeho príslušníkov z priameho nebezpečenstva, ktoré vzniklo náhodou a iným spôsobom sa nedá odvrátiť«.

Ak je donútenie fyzické — vis absoluta — (napr. násilné vedenie ruky), nie je tu vôľa vlastného prejavu a tedy ani viny. Ak ide o donútenie psychické — vis compulsiva — nielo dôvodu rozlišovať, či pojal niekto rozhodnutie preto, že pôsobil naňho strach z cudzej pohrôžky alebo z hroziaceho nebezpečenstva.

Podmienky núdze sú:

a) Nebezpečenstvo priamo hroziace: nestačí jednoduchá možnosť budúceho nebezpečenstva. Nie je tu núdza, ani vtedy, ak niekto vyvolal nebezpečenstvo vlastnou vinou alebo ak ho mohol predvídať a proti nemu včas sa vzoprieť (príprava na núdzu je vylúčená). Ani rozkaz zamest-

návateľa, spojený s hrozbou prepustenia zo služby, neoprávňuje zamestnanca k spáchaniu trestného činu (Zm IV 113/35 č. 5363 Sb. n. s. tr.).

Priame nebezpečenstvo je dané, keď z okolností sa dá očakávať, že skaza života môže nastať každým okamihom. Stačí teda, keď nebezpečenstvo život len ohrozí. Ohrozenie musí byť také, že skaza môže nastať ihneď, netreba však vyčkáť, až by skaza nastala sama. Len záchrana života je dôvodom bez-trestnosti, nie tiež záchrana majetku. Pri povodni je popri ma-jetku ohrozený vždy i život (Zm III 504/24).

b) Nebezpečenstvo musí hroziť páchate-ľovi samému alebo osobe jemu blízkej (jeho príslušníkovi), osoby tieto vypočítava § 78 Trz:

»Za príslušníkov sa považujú príbuzní a sošvagrení v pokolení vzostupnom a zostupnom, súrodenci, deti súrodencov a bližší príbuzní, adop-tívni rodičia, pestúni, prisvojenci a chovanci, manželia a snúbenci, ako aj manželia súrodencov a súrodenci druhého manžela.«

c) Nebezpečenstvo musí hroziť životu týchto osôb; preto hospodárska núdza nestačí, ak len neohrozuje priamo život. Len ak ide o donútenie podľa § 77 Trz., stačí aj ohrozenie ich telesnej bezpečnosti.

d) Čin z núdze musí byť jediným prostriedkom záchranným.

e) Čin z núdze môže zasahovať hocaký právny statok, nie tedy len právny statok osoby, ktorá núdzu spôsobila.

Obrana proti činu z núdze je vylúčená; pravda, čin v núdzi by mohol opäť spôsobiť stav núdze.

Prekročenie medzi núdze je trestné.

Núdzou sa nemôžu ospravedlňovať osoby, ktoré majú po-vinnosť hroziacemu nebezpečenstvu čeliť (lekár pri liečení ná-kazlivej choroby, hasič pri hasení, vojak vo vojne atď.).

Hranice obrany a núdze.

De lege lata rozdiely nie sú počtom tak závažné, Z rozo-brania témy de lege ferenda t. j. ako ju rieši osnova reformy trestného zákona za býv. ČSR od Dr. A. Milotu, vysvitajú da-ktoré charakteristické znaky, ktoré sú na okraji obrany a na začiatku núdze alebo naopak.

V platnom práve je rozsah núdze a obrany určený rôzne a roz-né sú i jeho podmienky. Naproti tomu spomenutá osnova prijíma jednotný názor na podstatu oboch inštitúcií hľadiac na obranu len ako na špeciálny prípad núdze. Preto základné ustanovenia o nich sú jednotné a určité rozdiely sú pone-chané v niekoľko málo bodoch. Tým miznú aj pochybnosti, ktoré prípady treba pokladať za počínanie v obrane, ktoré v núdzi a je jedno, či sa odvrátenie útoku osoby nepričítnej

alebo mýliacej sa pokladá za počínanie v obrane, či v núdzi. To by viedlo k záveru, žeby bolo najlepšie obe inštitúcie sjednotiť a tak zahľadiť doterajšiu diferenčnú teóriu, a uľahčiť tým praxi, ktorá by sa stala jednotnou. Odpadly by teda i medze obrany a núdze. Tento radikálny postup však nevyhovoval by zásadne kriminálnej politiky, ktorá by prišla o dôležitý prvok v trestnom práve, ktorý hoci s námahou, ale predsa účinne umožňuje určiť zásady, ako usporiadať trestnú represiu, aby čo najlepšie a najúčinnjšie dosiahla svojho cieľa.

1. Hranice rozlučujúce.

Márne budeme vylučovať núdzu tam, kde vzniklo nebezpečenstvo. I stav núdze môže vzniknúť protiprávnym útokom. Vidíme to z príkladu ktorý uvádza: Hippel v Deutsches Strafrecht, II. str. 216, pozn. 1.: Pokladničný posol prepadnutý lupičom môže jednať v obrane, keď sa obráti proti útočníkovi alebo v núdzi, jestliže mu vydá sverené peniaze. Rozdiel je tu však, že obranou je zasiahnutý útočník, tedy pôvodca bezprávného útoku, kdežto v núdzi sa poškodzuje alebo ohrozuje právny majetok cudzí, hoci aj osoby, ktorá nemá na vzniklom nebezpečenstve vinu alebo dokonca sama je ním rovnako postihnutá. Preto sa musí pre počínanie v núdzi požadovať väčšia obozretnosť a sú prípady, kedy možno i to žiadať, aby ohrozený nebezpečenstvo znášal alebo mu čelil iným spôsobom, ako počínaním inak obvykle protiprávnym. Počínanie v núdzi treba do určitej miery viac obmedziť, ako oprávnenú obranu.

Pri núdzi rozoznávajú sa prípady právnosti, kde ide o obetovanie majetku menej cenného na záchranu majetku vyššej hodnoty k dosiahnutiu právneho účelu (napr. shodenie cudzieho domu v susedstve požiaru, aby sa tak zabránilo jeho rozšíreniu) a prípady vylúčenej viny, kde kolízia záujmov vyvoláva tieseň, v ktorej podľa normatívneho chápania viny (čím sa rozumie vzťah medzi rozhodnutím páchatelovým a výsledkom, ktorý vo svete vonkajšom spôsobil) nemožno žiadať na nikom, aby sa zachoval podľa príkazu právneho poriadku (napr. záchrana vlastného života v nebezpečenstve obetovaním života inej osoby). Toto rozoznávanie je však zbytočné, lebo v oblasti trestného práva stačí vyriešiť otázku, či v konkrétnom prípade ide o počínanie trestné alebo nie.

S hľadiska praktickej kriminálnej politiky treba tedy uvedené prípady hodnotiť rovnako, lebo ako v prvom prípade determinácia vôle na ochranu vyššieho záujmu vylučuje, aby bol potrestaný ten, kto v dôsledku toho porušil cudzí záujem, tak v druhom prípade nezasluhuje trest ten, koho vôle bola determinovaná prirodzeným mocným pudom sebazáchovy. Možno tedy žiadať aby právny poriadok uznal determináciu ľudskej vôle a nepožadoval na človeku, čo je nad jeho sily

čiže, aby uznal, že počínajúci si má priamo právo v nebezpečí chrániť záujmy svoje vlastné na úkor záujmov iného. Ak rozhraničím obranu a núdzu dospejeme k nedôslednosti, lebo čin vykonaný v obrane pokladáme za právny, kdežto čin vykonaný v núdzi nie, hoci ohrozený v oboch prípadoch bráni sa rovnako nebezpečenstvu a podobne jeho vôľa je determinovaná jedine predstavou tohoto nebezpečenstva.

Z povahy oboch inštitúcií vyplýva, že núdza je daná pri akomkoľvek nebezpečenstve — je dôvodom omluvným. Obrana však je prípustná len pri útoku a možno tu hovoriť o právnosti počínania.

Bolo by však mylné usudzovať z predošlého obrátene, že pri útoku je možná len obrana a nie počínanie z núdze. Veď útok je len osobitným prípadom nebezpečenstva vôbec a obrana špeciálnym spôsobom počínania z núdze. Niekedy i pri útoku na útočiaceho je protiútok nemožný, ale porušenie iného jeho právneho majetku môže byť záchranou. Napr. dozviem sa, že niekto pripravuje ťažký zločin. Nemám možnosti, aby som mu v tom zabránil, ale vediac, že má veľmi rád svoje dieťa, unesiem ho, aby po ňom pátral a tak premeškal vhodnú príležitosť k chystanému zločinu.

Útok, aby bola proti nemu prípustná obrana, musí byť bezprávny. Pri núdzi o bezprávnosti nebezpečenstva nemožno hovoriť, pretože nebezpečenstvo, sa tu posudzuje ako objektívny zjav sám o sebe. Preto je tu nebezpečenstvo, ktoré vo všeobecnosti pripúšťa počínanie z núdze i keď bolo spôsobené právnym počínaním niekoho (napr. obrana). Pravda v tomto smere treba právo na čin z núdze špeciálne obmedziť. Z povahy útoku možno dovodzovať, že obrana sa musí pripustiť i proti útoku osoby nepričítnej, alebo sa mýliacej, ba i proti útoku zvierata. Proti právnosť útoku sa musí posudzovať s hľadiska objektívneho (podľa toho je proti právnemu poriadku i keď zviera útočí na človeka) a otázku protiprávnosti nemožno stotožňovať, s otázkou zavinenia. Bolo by absurdné, aby pri útoku zvierata človek si musel počínať opatrnejšie — podľa ustanovenia o núdzi — než proti útočiacemu človeku.

Rozdiel podľa platného práva, že obrana musí smerovať proti útočníkovi, kdežto pri počínaní z núdze sa porušuje právny statok inej osoby osnova ponecháva, nie síce výslovne, ale plynie to jednak z povahy obrany ako odrazenia útoku, jednak zo všeobecnej dikcie o odvrátení nebezpečenstva z núdze.

Na rozdiel od obrany, ktorá sa pripúšťa pri každom bezprávnom útoku, odopiera osnova určitým osobám právo na počínanie v núdzi. Ustanovuje totiž v § 23 ods. 2, že trestným ostáva ten, kto je povinný znášať hroziace nebezpečenstvo, a ďalej ten, na kom možno slušne žiadať, aby sa zdržal takého počínania. Spoločné je týmto prípadom, že ohrozený má len

vyššiu povinnosť znášať hroziace nebezpečenstvo a že má preto upustiť od počínania porušujúceho cudzí právny majetok. V prvom prípade vyplýva táto povinnosť z určitej normy písanej a nepísanej: zo zákona, z predpisov platných pre určité zamestnanie alebo povolanie. Je to povinnosť vojaka v boji, námorníka pri loďnom nešťastí, hasiča pri požiari, policajného orgánu pri trestnom zákroku, napr. pri prenasledovaní striedajúceho zločinca, lekára a ošetrovateľa pri epidémii a pod. Povinnosť táto má zaiste svoju mieru jedine v norme, ktorá je jej základom a je v týchto medziach absolútna. V druhom prípade povinnosť znášať nebezpečenstvo vyvíja sa vo všeobecnej požiadavke ekvity, ktorá zaväzuje každého v určitých medziach. Preto je táto povinnosť len relatívna a riadi sa okolnosťami prípadu. Pojem slušnosti užíva tu osnova po najprv a preto uvádza príkladom určité momenty, ktoré odvodňujú požiadavku slušnosti. Je to prípad, že ohrozený sám zaviniť hroziace nebezpečenstvo, že ho môže odvrátiť iným spôsobom alebo, že hodnota ohrozeného statku je nepomerne menšia ako škoda, ktorá by sa spôsobila počínaním z núdze. Pravda, môžu tu byť ešte iné okolnosti, ktoré sú rovnakej povahy napr. pomer medzi ohrozeným a tým, kto má byť počínaním z núdze poškodený, menovite pomer vyžadujúci osobitný ohľad, zdravotný stav oboch a pod.

Ustanovením, ktoré priznáva slušnosti význam pre ustálenie trestnosti činu, mohla by sa snáď vytýkať neurčitosť, lebo tu môže vzniknúť nebezpečenstvo, že podmienky slušnosti bude posudzovať inak sudca, ako ohrozený. Avšak tomu je tak vždy, keď ide o výklad niektorého pojmu napr. hneď tu pri núdzi a obrane pri výklade požiadavky primeranosti chráneného počínania. Určitú pomoc tu poskytuje ustanovenie § 23 ods. 3 osnovy.

Podľa osnovy pripúšťa sa jednanie z núdze i v prospech inej osoby. Čo je merítkom právnosti konania v prípade, keď tretia osoba zakročuje na ochranu ohrozeného? Pretože povinnosť ohrozeného, zakladajúca sa na norme je absolútna, treba z toho dovodzovať, že táto povinnosť musí určovať i konanie ochrancu a že v takom prípade pomer v núdzi sa pripúšťa. Naopak z relatívnosti povinnosti, zakladajúcej sa len na slušnosti vyplýva, že právnosť konania v núdzi treba posudzovať podľa všetkých okolností prípadu, že teda treba uvážiť to, čo slušnosť žiada nielen od ohrozeného, ale aj od ochráncu.

Ak by sme prijali zásadu vyslovením v § 23 ods. 2 osnovy, museli by sme toto ustanovenie preštylizovať, lebo sú možné i také prípady, že ani od toho, kto podľa svojej povinnosti má znášať určité nebezpečenstvo, nemožno za určitých okolností slušne žiadať, aby sa sám nezachránil z núdze. Maas-Geesteramus: La réforme pénale en Italie z 1929, str. 34, ktorý

sa stavia proti podobnému ustanoveniu čl. 56 talianskej osnovy, uvádza: hasič, ktorý sa pri záchrane obyvateľov z horiaceho domu dostal na strechu, nemôže sa inak zachrániť, leň tak, že si prebúra stenu vedľajšieho domu. Zákon mu takýto čin z núdze nemôže odoprieť. Preto meritko ekvity musíme užiť i na konanie tých osôb, ktoré majú povinnosť znášať nebezpečenstvo.

Tým by sme mali objasnené medze rozlučujúce, kde obranu snadno rozoznáme od núdze a teraz prikróčime k medziam slučujúcim, totiž k hranici, kde inštitúcie obrany a núdze v dôsledku svojej príbuznosti sa svojimi náležitostiami od seba nelíšia a spolu splývajú.

2. Hranice slučujúce.

Čin v núdzi a obrane uznáva sa za prípustný len vtedy, ak ostal v medziach primeranosti. Táto primeranosť musí sa posudzovať podľa celkovej situácie a bude tu treba poznať mieru a spôsob nebezpečenstva, povahu a hodnotu ohroženého právneho statku i povahu a hodnotu statku postihnutého činom v núdzi alebo v obrane. Sudca bude tu musieť posudzovať primeranosť činu v obrane a v núdzi bez nemiestnej úzkoprsnosti. Nemožno vyžadovať, aby ohrozený a poškodený právny statok boli rovnocenné a bude musieť stačiť, keď nepomer medzi nimi nebude príliš veľký. S toho istého hľadiska treba len relatívne rozhodnúť i otázku, či treba, aby spôsobené porušenie alebo ohrozenie cudzieho právneho statku bolo jediným prípustným ochranným alebo obranným prostriedkom: absolútne sa to nemôže požadovať ani pri núdzi, ako je tomu dosiaľ v platnom práve.

Správnosť tejto odchýlky v osnove od platného práva treba uznať, lebo tieseň, v ktorej ohrozený koná, nedovoľuje mu bedlive uvážiť, či by mohol zachrániť ohrozený právny statok iným spôsobom. Korektív proti zneužitiu práva núdze v tomto rozsahu je v ustanovení § 23 ods. 2. U obrany korektív je v požiadavku primeranosti, avšak takéhoto pozitívneho ustanovenia niet.

Podľa osnovy možno v núdzi chrániť nielen seba a blízke osoby, ale i osoby cudzie práve tak, ako pri obrane. Tu vypadlo ustanovenie § 80 Trz., podľa ktorého možno chrániť len vlastnú osobu a príslušníkov s tým odôvodnením, že takéto obmedzenie je privilegiom pre konanie egoistické.

Ustanovenie o núdzi a obrane vzťahuje sa na obranu akéhokoľvek právneho statku. V § 23 sú uvedené príkladmo najdôležitejšie právne statky a to s odôvodnením, aby bolo tým zdôraznené, že núdza predpokladá ohrozenie konkrétneho statku. Pri ustanovení o obrane § 24 osnovy tak nečiní, lebo útok sám už svojou povahou vždy predpokladá konkrétny statok. Proti takémuto rozsahu ochrany sa nemožno nič na-

mietaf, lebo mimoriadny psychický stav, ktorý je dôvodom obojeho ustanovenia, vyskytuje sa pri ohrození hocakého statku. Zneužitiu čelí osnova požiadavkom primeranosti užitého prostriedku (dôležité pri ohrození cti).

Právnosť konania v núdzi a v obrane predpokladá, aby tu bolo akútne nebezpečenstvo. V § 23 osnovy sa vyžaduje nebezpečenstvo priamo hroziace, v § 24 útok už podniknutý alebo priamo hroziaci. Po tejto stránke niet rozdielu od platného práva. Ak sa útok skončil, je obrana vylúčená; konanie v núdzi možno však pripustiť pod podmienkou, že tu je nebezpečenstvo spôsobené útokom, napr. zločinným zničením hrádze hrozí nebezpečenstvo povodne.

Posudzovanie trestnosti toho, kto prekročil dovolené medze pri obrane alebo v núdzi je v osnove oveľa jednotnejšie, ako v platnom práve. Platné právo shodne vylučuje beztrestnosť pri nezachovaní hraníc núdze vôbec, ustanovenia o prekročení medzi oprávnenej obrany sa rozchádzajú; kdežto Trz. uznáva beztrestnosť, ak ohrozený prekročí medze obrany zo strachu, z ľaku alebo zo zmätku. Osnova prijala pri obrane stanovisko nášho Trz. (pri ospravedlniteľnom ukvapení alebo rozčúlení), dovoľujúc nad to trestnú sadzbu snížiť i v iných prípadoch, kde to odôvodňuje situácia priamo vyvolaná útokom (napr. i prudký hnev snižuje možnosť náležitej rozvahy), ale aj pri núdzi uznala podobný mimoriadny duševný stav, nie síce v tom istom rozsahu ako pri obrane, predsa však tým, že v § 23 ods. 5 dovolila sudcovi trest mimoriadne zmierniť, keď páchatel prekročil medze z ospravedlniteľného ukvapenia alebo rozčúlenia.

Osnova nerieši výslovne otázku, či sa na obranu možno už vopred pripraviť, na núdzu však nie. Pokračujúc však v duchu reforiem osnovy, treba na túto otázku odpovedať jednotným spôsobom. Podstata oboch inštitúcií sa v osnove značne k sebe priblížila a čin z núdze môže byť východiskom i pri útoku. Ani znenie osnovy nijako nebráni, aby sa neuznávala príprava na také budúce konanie v núdzi, ak že budú vo chvíli nebezpečenstva zachované ostatné podmienky, najmä tiež, ak nemožno z dôvodov ekvity páchatelovi vytýkať, že mohol predvídateľne nebezpečenie odvrátiť iným spôsobom (§ 23 ods. 2.).

Dr. Alexander Rod:

Smluvné prevody nehnuteľností pri maximalizovaných cenách

Nariadením NÚZ-u č. 134/1943 Sl. z. bola značne obmedzená sloboda smluvných strán pri určení výšky opłaty pri